

הַלְבוּת פְּסַח סִימָן תַּם

ביאורים ומוספים

מיעוט המצוי שאינם מביאים שתי שערות אף לאחר שהגיעו לכלל שנים, ולפיכך החמירו חכמים לחוש למיעוט זה לענין דינים דאורייתא.

ולענין דיעבר, כשאינו לפנינו לברדקו האם הביא שתי שערות, כתב בביה"ל לעיל (סי' לט ט"א ד"ה או קטן) לגבי תפילין שנכתבו על ידו, שנחלקו האחרונים האם הם כשורים, ונשאר בצ"ע למעשה. והוסיף, שעל כל פנים בבן י"ח שנה אין להחמיר בדיעבר גם אם לא בדקוהו אם הביא שתי שערות, כיון שיש שהקילו לגבי אפילו לכתחילה. [אמנם בביה"ל לעיל (סי' י"א ט"ב ד"ה טו"א) כתב לענין טו"ה חוטי הציצית על ידי בן י"ג שלא בדקוהו, שבדיעבר נראה שאין להחמיר. וכן כתב בשע"צ לעיל (סי' י"ד ס"ק ז') לענין הטלת הציצית בבגד על ידו, שבדיעבר אנו סומכים על החזקה, וכמו לגבי טו"ה. וכן משמע בביה"ל כאן שרק לכתחילה אין סומכים על החזקה].

ולגבי מי שנתמלא זקנו, כתב לעיל (סי' לט ס"ק ג') שכשיש ריבוי שער בוקנו, אף אם השערות קטנות מאד מי"מ דינו בגדול, גם כשלא בדקוהו אם הביא שתי שערות. ובטעם הדבר כתב בביה"ל שם (סי' ד"ה או קטן) בשם הגר"א (הרי"מ סי' לה ס"ק ה'), שברוך כלל בא הסימן התחתון קודם הסימן העליון, ולפיכך כשבא סימן העליון אנו תולים שכבר בא הסימן התחתון. והוסיף, שיתכן שדי בשערות גדולות מעני צידי הפנים ומצד הסטר, כיון שרגילות השער התחתון לבוא קודם שערות אלו, ואין צורך דוקא מילי וקן ממש, ותשאר בצ"ע.

6) שיעור זה של גדולים בשנים, מבואר בשו"ע לעיל (סי' נח ט"ה, ובמשני"ב שם ס"ק כז-כח) שהוא בן ל"ה שנה ויום אחד, שכשהגיע לזמן הזה ולא הביא שתי שערות, דינו בגדול למפרע משנת י"ג ויום אחד, כיון שנתברר שהוא טריס. עוד כתב שם, שאם נראו בו סימני טריס קודם לכן, דינו בגדול, וביאר המשני"ב שם (סי' ל) שהיינו כשהגיע על כל פנים לשנת עשרים ול' יום ולא הביא שתי שערות, שאו סימני טריס מועילים להחשיבו בגדול למפרע. [וסימני טריס התבאר בשו"ע (אה"ע"ז סי' קעב סי"ה)].

7) ולקמן (סי' תפב ט"א ד"ה מ"י) כתב לגבי מצה שנעשתה על ידי ישראל גדול, שטוב להחמיר כדעת הפמ"ג שם (משב"ז ס"ק ב) שאין יוצאים בה ידי חובה אלא אם כן בשעת עשייתה אמר או חשב לשמה [ושלא כדעת האיר שם (ס"ק ד') שהקיל ברב].

והחז"ר (א"ח סי' קכ"ד הערות לפסחים לה, א) כתב, שסתמא נחשב כ"לשמה, והוסיף לבאר, שמן הסתם דעת האדם היא שאם ירצה יאכלן למנוחה, והוכיח כן מהדין המבואר בשו"ע לעיל (סי' תמ"ד סי' ב) לגבי עיסת הכלבים, שבאופן שהרועים אוכלים ממנה, יוצאים בה ידי חובת מצה, ואף על פי שאינו אלא סתמא.

עוד כתב החז"ר (שם סי' ו' ס"ק י' ד"ה ונראה דבטעם), שנראה שעל כל פנים באופן שלש את הבעק במחשבת לשמה, הרי זה מועיל להחשיב גם את העבודות שעושים לאחר מכן כסתמא לשמה [היינו גם אם באופן הרגיל אין אומרים לגבי עשיית המצות שסתמא לשמה], וסייב, שהאחרונים שהובאו בביה"ל לעיל (סי' י"א ט"ב ד"ה וישראל) לא כתבו כן [וכן יש לדון ממשמעות לשון המשני"ב כאן (ס"ק ג') בסופו, והביה"ל (ד"ה וקטן), שאין די בעבודה הראשונה שנעשית לשמה].

סימן תס

דיני מצת המצוה

[משנ"ב ס"ק א]

[הוא הדין ע"כ מצת המצוה].

1) בטעם הדבר כתב המג"א (בהקדמה לסימן זה), שאף עריכה היא מהמלאכות המיוחדות לאפיית הפת שהוזכרו במשנה (פסחים מח, ב), וכמו לישה ואפיה.

והמג"ל את העיסה ומתעסק בה רק כדי שלא תחמיץ, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני פסח פ"ב סי' ז') שאינו צריך לחשוב לשם מצת מצוה, כיון שאינו עושה פעולה בעצם עשיית המצוה, ולכן גם קטן יכול להתעסק בה.

[משנ"ב ס"ק ב]

שמור לשם מצוה וכו', ונקטו לצ"ש שמור לשם מצוה ככל המצוה.

2) בביאור דין השימור, כתב לעיל (סי' תנ"ג ס"ק בא ו-כד) שאין די במה שאין ריעותא של השם הימוץ ומן הסתם אין מחזיקים איסור, אלא חידשה התורה שצריך לשמור שמירה יתירה מחימוץ לשם מצת מצוה.

ולפיכך, לגבי תערובת חמץ שיתכן להתירה במקום הפסד, וכן לגבי אופנים שהותרו מכה' ספק ספיקא' וכדו', כתב לקמן (סי' תסו ס"ק ח') שאין לסמוך על כך לענין המצוה שיוצא בה ידי חובה, כיון שמימי אינו נחשב כשימור כחוקן, וכעין זה כתב גם בשע"צ לעיל (סי' תנ"ג ס"ק כז).

אולם לגבי זמן מועט ביותר של היסח הדעת, כתב הגר"א מלצר (מכתב, שו"ת אה"ע"ז ח"ד ליקוטים סי' פו) שהמשמעות היא שלא חסר על ידי כך מהשימור הצורך.

3) ואף שנהגו ישראל לעשות שימור במצות של שאר הימים, כתב לעיל (סי' תנ"ג ס"ק כה) שמי"מ מנהג השימור בהן הוא רק משעת טחינת החטים, או אפילו רק משעת לישת הבעק, ולא כמו המצות שיוצא בהם ידי חובה, שלאגב"הן כתב בביה"ל שם (ס"ד ד"ה טוב) שלכתחילה נכון להחמיר לשמור מחימוץ החל משעת קצירת החטים. אולם הביא בביה"ל שם שהגר"א החמיר מאד על שימור משעת הקצירה אף במצות של שאר הימים, וטעם דבריו ראה מה שהבאתם להלן בביה"ל (ד"ה מצת).

[ביה"ל ד"ה אין לשון]

שלא נעשה פה שום חשש חמץ⁴ וכו', מ"קט"א הביא ב' שיעור⁶, אם לא שהם גדולים בשנים⁶ וכו', וצ"ח ע"ח.

4) ובטעם הדבר כתב שם (ס"ק א), שרק את הלישה והאפיה צריך לעשות לשם מצת מצוה, כיון שהן עיקר עשיית המצוה, מה שאין כן הטחינה שהוזכרה בשו"ע לעיל (סי' תנ"ג ס"ד) לענין השימור מחימוץ, אין צורך לעשותה לשם מצת מצוה, ולפיכך די בכך שעומד הישראל על גבי הנכרי ושומר מחימוץ.

5) ובטעם הדבר שלענין דינים דאורייתא אין סומכים על החזקה, כתב לעיל (סי' נח ס"ק לא) בשם הפמ"ג שם (א"א ס"ק ז') שיש

נח באר הגולה

הלכות פסח סימן תכ

תס דיני מצת המצוה, וכו' ז' סעיפים :

א (א) * אין לשיין (ב) * מצת (ה) מצוה

א טור דעם
השאלות וכו' מהו
צדק וכן פסקו שאר
פוסקים

שערי תשובה

כנינו, שפיר יש נקבים פתוחים לפנינו ובתנאי נכונם מתקמת לתור הנקבים נאי אפשר לנקותם ושקא וכל מהם לתור הפקשיל ולא אנפיה, יום הכיאי שם ססי כתיבא שאוסר בעשה שרויפיר בה קמח אף לאכל הפשה פטור שהיא מטעם הלקא משהלי ופול במרק ולא אנפיה, יום למשיש בכחורג משמע שיש לאסר לפי שהקו בחיפין ולפעמים נולף הפשה לשנים ויש שם מאלו קמח והנשאר שיהיה שיעור מיל עם לחלוחית הלך ויתחמך כיו, ועיש שפם להחזיר הפצות לתוך הפתח הם שיעשה הקמח קרוי למקד כאשר אין לעשות פן, ובכרס שיעור משנת וצריך יוכל לעשות מצות אחרים, ע"ש :

באר היטב

לא יקרב אל הצפות עד שיעשה מלבושיו מקמח ונדית נדיו תחלה : (ה) מצוה, מה שאין פן בשאר מצות איצ שפיר, אף ישראל מדושים :

באר הלכה

* אין לשיין וכו'. עין כ"טו ודעתו דוקא לישא ואפיה לא מהני עומד על-גב, אכל בפתחה לקלי עלקא מקרי בישולא שעומד נראה שלא נעשה פנה שום חשש חפזין⁴. אכל דעת האלה ובה פתחים, דשתייה מליא בפלמא שהובא בסימן תנג עקיף ד, דאם נימא דבעינן שפיר לשמה מעשית שתייה, מפילא אין יכולין לעשות זה גמירן על-ידי תולש שוטה וקצו וקרי ואפלו הישאל עומד על-גב, ואם נימא דשפיר לשמה הוא מלישה ואילף, מקר לנו לעשות שתייה על-ידי נכרי וחרש שוטה וקטן, וכן הסכים בספר משה יחידי, ומה דנקט מחבר לישא ואפיה, מלקא דקסיקא נקט דנה אסור לקלי עלמא, דאפלו מאן דמחיר לקח קמח מן השוק בשעת הדחק מודה גמירן דמשיעת לישא ואילף בעינן שפיר לשמה וקא וקאסור על-ידי עכורים וחרש שוטה וקטן, וכן משמע בבאר הגר"א דהתוספד נקט פה דבר דלקלי עלקא אסור, וסם המשה יחידי, דכן ראינו סבורקקים לעשות מצה שמורה, שלא לטחן אף החטים אלא על-ידי ישיאל פתחים של יד והוא הדין פתחים של מים] ולא על-ידי רמים של עכורים של פתחים ואפלו ישיאל עומד על-גב, וכן ראינו לנהג ולהנהיג, עד כאן לשונו. ומכל מקום מנהג הנעולם כהיום פשוט כהניו לתקל בפתחה על-ידי עכורים שנותן החטים לתוך האפרכסת אפלו

משנה ברורה

עד שיעשה מלבושיו מן הקמח ונדית נדיו תחלה. וכן צריך לזהר שהמדיד הקמח לא יפן מים להוף הערבה, פי מתחבב הטיבת המים על נדיו, וכן הנהגו מים לא יהנה מורד הקמח, אלא כל אחר יהנה על משמרתו :

א (א) אין לשיין וכו'. והוא הדין (ה) צריכת המצוה⁴. ולענין נקוד שמנקרין המצוה, (ב) טוב לזהר לכתחלה שלא לעשות על-ידים לענין מצות של מצוה, ויש שמקלחין בה אף לכתחלה לעשות הנקבים על-ידי קטן וכהאי גוונא, פירן שגם גדולים עומדים על-גב, ועל-ידי זה יהיה הרבה עוזרים למטר בענין צשפתן : (ב) מצת מצוה. מה שאין פן בשאר מצות אין צריכין שפיר לשם מצוה, רק שיעשה שלא יהנה בהן חשש חפזין, ומקרי לעשות על ידין אם משגים עליהן : אף ישאל קדושים הן ונהגו לעשות שפיר לשם מצה בכל המצוות⁴, כדאימא בסימן תעז, פן כתבו

במצות שמורה, אף הישאל עומד נראה שלא יבוא לידי חשש חפזין, וכן החקייעקב וכלכה ברורה והגר"ו העתיקו דכניו לתחלה, וכן משמע ברוגז סימן רע"ב, ומכל מקום מי שאפשר לו שכל תקתי המצות שלו יהיה על-ידי ישראל תרי זה משבת. ותפריינגדים ספקמק נספין קצת על דברי חס"י, וסם דבריו : ודאי אם אפשר לקצו הישאלים לשמה וכל גשיה הן שתינה וכוונה הנקרים במצות שמורה, עד כאן לשונו. והנה מה דצריכין שפיר לשם מצה דוקא בלישה ואפיה וליש-פוסקים גם בפתחים] אם הוא דאוריקא או דרבנן, יש סתלקת בה בין הפוסקים : בבי"ה משמע לכאורה שהוא רק סבורקן, וכן פסק בחקייעקב והוא רק אסטמא אקרא ד"ישמרתם את המצות", והפרי חדש הסכים והוא מדאוריקא. והנה החקייעקב הביא ראיה לזה מדברי הרמב"ם בפסק ה מהלכות סמין וטעה הלכה ה, וספריינגדים פסק מדברי הרמב"ם אין ראיה, שקטב בן רב לזמן שלא נחבקע דמן התורה אין אסור דאין זה חפזין, וטויל אסור וצריכין שפיר גמור, ובתשובת הרשב"א סימן כו וסימן תקצג גמירן כו משמע שהוא מדאוריקא וכן בלבוש סימן תנו, עין שם. וכאמרת הדין עם הפרי חדש, שזמן מוכח בפסק ו הלכה ט שקטב שם : חלות תורה וכו' אין יוצאין בהן יד וכו' משמע ששארם את המצות, ולא וכו' שם כלל שהיא מדברי סופרים, וכן מקח עוד ביותר הפרשה המשנה שלו בפסק ב דפסקים לענין חלות תורה, שקטב שם דלפיקה אינו יוצא בה בפסק אף-על-פי שהיא מצה גמורה, לפי שאמר השם והקרי "ושמרתם את המצות", וכא בפסק : מצה המשמרת לשם מצה, יצתה זו שאינה משמרת לשם מצה אלא לשם זבח, עד כאן לשונו. תרי מוכח בסנהא דהוא דנשה גמורה דבעינן שפיר לשם מצה, אלא רמה דמצוה נכא שפיר : תמיד משעת קצירה ואילף לשם מצה הוא רק מדברין ולבתחלה, וכן הסכים הרבה מהראשונים, עין בחדישי רשב"א על פסחים ובסמ"ג לאורן ע"ש, אכל על-פני מלישה ואילף עד אחר אפיה פתאי לעיבובא הוא מן התורה ואפלו בדיעבד, ואחריו קצאחי בבית-טאיר שגם הוא השיג על הבי"ה וחקיעקב, עין שם שהסכים לדבר פתור שהוא מן התורה, וכתב שכבר הרגיש בה גם הפרי חדש על הבי"ה. שוב אמרתי, שגם מדברי הבי"ה אין ראיה שהוא סובר שמדברין הוא, דלא פתח זה רק על אודות אלוה וכן שיעשה הנה שלא לאכל כלכלה ראשונה אף אם נעשה עכורים בפניו, זה סובר הבי"ה שהוא מדברין ואין כדאי בשביל זה הפעות-עשה דאוריקא לגמרי, אחריו קצאחי בחקייעקב שגם הוא השיג על החקייעקב בכל הראיות שקטבנו, וכתב שהעקר דודעת הפרי חדש דשפיר לשמה הוא מדאוריקא, וגם דעת הרמב"ם על-פסוק פן הוא כמו שקטבנו, וכן הבי"ה סובר פן רק לענין שלא יעיל עומד על-גב, בה סובר הבי"ה דאין לכשל המצוה-עשה משום זה וקמו שפסקנו מקדם, עין שם. ולפי זה יש לזהר שלא לספק לכתחלה במצת מצוה על חוקה דרבא דסבירא לה דמפין שהגיעו לכלל שנים מסתמא הביאו ב שערות⁵, אם לא שהם גדולים בשנים⁶, וכן פסק הפריינגדים. עוד כתב, דתף לשמה נראה דיוצא בה וכו' עבד סגי במשקלה, וזה בלישה ואפיה דמצה משום דסתמא לשמה, מה שאין פן בסתייה הקצירה צריך עינין, עד כאן לשונו. והנה מדבריו נראה דאם לא תשב הישאל בשעת לישא ואפיה לשם מצה, אפלו בדיעבד אינו יוצא בה, וכן משמע מר"ש דף לח אהא דאימא שם : חלות תורה אם גשון לעצמן אין יוצאין בהן יד חובקתן בפסח משום דכתיב "ושמרתם את המצות", מצה המשמרת לשם מצה, יצתה זו שאינה משמרת לשם מצה אלא לשם זבח, ופרש רש"י : ושמרתם וכו' לשם מצה, כל שפיר שאינה משמרת התכון לשם מצה של מצוה, ומשמע מלשון דסתמא לא מהני : ואינו דוקא למאי דקומא לן לגבי דרשים דסתמא לשמה קאי משום דהקרישו מתחלה לשם עולה או שלמים, ומשום הדי תלינן דבצת העבודה עומד גמירן לשם זה, מה שאין פן בענינה. אמנם בחדישי הרשב"א לפסחים קצאחי שקטב, דאם לש ישאל להפשה, ביין דכל דקציד לפסח קשביד, וזה כפרש לשם מצוה, ודוקא בשעת לישא דסתמא קומא להכי, אכל שפיר דקצירה, שאין סקם קצירה לך, צריך שפיר לשם מצוה דאסור נכא, ובעכורים שאין לו חלק במצוה, אפלו בשעת לישא לא עבדי לשם מצוה, והוא הדין לענין תולש שוטה וקטן, עין שם. הא קטן דסבירא לה דבישאל גידול סתמא לשמה קאי וקצת תמה, מי צריך זה מכתיבת ספרי-תורה באורחותיהן דסתמא שלא לשמה, כדאימא בהנזקין וגם בדרך מה עבדו ב : ותשיבג עבד לענין וכו', עין שם היטב, וצריך עינין : * מצת מצוה. עין מה שכתבנו במשנה ברורה, וענין ברמב"ם פסק ה מהלכות תמיד וצוה דין ט ומוכח שם דעתו דאכל מצה שאוכל בפסח צריך שפיר, וענין בפני-משה שם שהביא סמיתין לזה, עין שם ולכתחלה יש לעשות שפיר בכל המצות, ולעכוד אינו אלא לפנות שאוכל בליל-פסח, עין שם, והוא בעצות של עכורים דמכאז כשי"ס דאדם טמא פטור מזה וכלכו שיאכל פות מצה באחרונה, הניו בעקר הדין או במקום שאין לו אלא פות אחר, ובהיה דסיקן תכב, עין שם שפיר ושארי אחרונים, וענין בסמ"א דאדם שקטב דהגרי"א קנה מקציד מאד אשפור בכל

שערי תשובה

(ה) אחרונים : (3) עין מגן-אברהם וחקיעקב, ובחקייעקב מסכים עם חס"י ולכתחלה אין כדאי תתקור על-ידי קטן :

הלכות פסח סימן תם

*ולא אופין אותה (א) על-ידי (ב) אינו-יהודי ולא על-ידי (ג) חרש שוטה *וקטן: ב (ה) ה'רא"ש היה משתדל (ו) במצת מצוה ועומד על עשייתה ומזרז העוסקים בהם ומסע בעריכתו. וכן ראוי לכל אדם לעשות, להשפל הוא (ד) (ו) בעצמו במצוה: ג יהלש (ח) אחר זמן אסור חמץ (ט) יאמר בשעת

באר היטב

הם ונהגו לעשות שמור בכל המצות וכמש"ל סימן תנ"ח ס"ח: (ז) א"י. העקר דמפרת חסידות לשמור משעת קצירה במצות של מצוה, אף הואיל שאין לנו ערות עקשו, די בשמור משעת חגיגה, ותניו להיות הישראל עומד על-גביו אצל הטחינה ט"ו, אפילו בטוחו ברחים על יד סגי בעומד על-גביו פ"ן שאינו עוסק פקמח צצמו רק מלאכתו ע"י פלי, משא"כ באפסיה ללישה שפלאכהו נעסקו בעטה ופצה עצמו לא מהני בעומד על-גביו וכןקוב שמעקבים ליכא קפידא, אף מלשון מהר"ל יש להחמיר. וכ"כ הבי"ח בשם מהר"ל הלכה למעשה בקה"ר שהיה תפוס ולא נצה לאכל בקילה ראשונה של פסח ממעה שששו בקניו. ומ"מ הסכמת אחרונים דאם אי"א בענין אחר נשאל לבטל מ"ע דאורייתא, ולא

המנוח שאוכל בכל הפסח, ונראה דהוא כסבת הרב המגיד משנה ה"ל¹¹⁷. ודע עוד, דעקר דינא דייצקות של צמיים אדם מפלא פרסו פה"ס לא הביאו הפוסקים, וכתב הבית יוסף בסוף סימן תנ"ח דשעמיהו הוא, וסבירא להו כפרוש רבנו תנאלי דמדין שלשם פפני ישראל וישראל ראה שלא נעזבו פה"ס מלש חמץ ולא נתחמץ בלישה אלא שלא נשמרה לשם מצוה, ואס"פ אין כאן חרש דין, וכן הסכים בלבוש ופרי תולש וקמ"מ¹¹⁸: אכן גאלהי רבה כתב הרבה מפרשים קטני בשיטת נש"י, וכל שאין בו סדוק ושיאור, אף שלא ראה הישאל קשלו העכויים לא תלשינה, וקטב שכן קטב הר"א"ש וסוד ורבנו יצחק הנמשכים אחריו ושלפ"ל קטב ופנהיג צדח לדרף, וכתב דיש לסמך בשעת החמץ ביותר, ובקפ"ט כפי הנראה לא היו לפניו כנה דברי שאר ראשונים, עין בחדושי רמב"ן פסחים שם פ"קא וחדושי ריטב"א ובמהר"ם חלאנה, פ"ט דחמץ סבת רש"י בקמה ראיית והסכימו לפרוש רבנו תנאלי, עין שם שהארי"ו פנה, וכן סר"י וט"מ¹¹⁹ שהשמיטה, גודאי ג"כ מן מפרשים כפרוש רבנו תנאלי, דתמהוה הוא לומר כסבת אליה רבה דהשמיטה זאת משום דהוא מלמא דקשיא פ"ן שאין בו סדוק ושיאור, ואדרבה, משהיית הרמב"ם משמע שצריך שמור גם למצות של שאר ימי הפסח, וכמו שכתבנו לעיל בשם המגיד משנה, עין שם, ועל-פ"ן נראה דאין להקל בזה פ"ל: * ולא אופין וכו', וקמב"א ב"ש"ם דף מ' משע"ת אפ"ה וכו', אלמא דהאפיה לבלי עקמא בעינין ישראל. ועין בבית יוסף מה שקטב פנה, והבי"ח חולק עליה, וכן קטב מגן אבותם בשם מהר"י, וכן קטמו כל הפוסקים ומלשון המפרש, וישאם דגם פניניה למנהי צריך שמירה שלא ישהה נגד פי התפוח, ועמ"ס אינו חושש לזה: * וקטן. עין במשנה בחריה מה שקטבנו אודות השעות שפריחין לקטן לזמן מים לתוף הקפח. ויותר מזה יש סעתי התפס"ס ליהנה אנשים, שקטנים קטב שעתה לאפ"ת מצותיהם וגם הם מניחים לקטנים לזמן מים לתוף הקפח, וכפי טו"צ"ן הם, שחושבין שפ"ן שקמ"ת הוא מחטים ששקרו טע"ת הקצירה יצאו כנה ידי תפל, וטענת גדול הוא, שכל אפ"ן הוא העקר הלישה וטעמיה, ועל-פ"ן צריך שיהיה בזה כל מעשיהו, ט"ו

באר הגולה

האחרונים. ועין מה שכתבנו לקמ"ה: (א) על-ידי אינו-יהודי וכו', השעם, דכתיב "ולשמתם את המצות", ומשמע מזה דשמירה שאמה משמרה שלא תחמץ - התפוח לשם מצוה של מצוה¹²⁰, ותכירי וחרש-שוטה וקטן לאו בני שמור נהנהי¹²¹, והספיקו (ג) הרבה פוסקים, דאפ"ל ישראל עומד על-גבן ומזהירן שיקנו לשם מצוה מצוה ג"כ לא מכוני, ואינו יוצא ידי חובתו אפ"ל בדיעבד¹²². (ד) ויש מן הפוסקים שמקלין בעומד על-גבן (ה) ומזהירן שיקנו בעשייתו לשם מצוה, דאז אמרין אדעתא דישאל קעבדי, וכתבו הבי"ח והמגן אברהם ויש לסמך צליהו קש"א אפשר בענין אחר¹²³, (ו) וטוב שהישראל בעצמו יקיים ג"כ מצוה¹²⁴, ומכל מקום מוטב לעשות על-ידי חרש-שוטה וקטן מעל-ידי צמיים¹²⁵. ודע, דאפ"ל לדעת המקלין בעומד על-גבן, (ז) לא יספיק כמה שאומר לו פ"ע"ס אמה קדם העשייה שיקנו לשם מצוה מצוה, רק צריך להזהירו בכל שעה על זה, שלא ישיחו נעמם מזה¹²⁶. ולענין טחינה, עין בבאר הגולה: (ד) חרש. הניו שאינו שומע ואינו מדבר, דאם הוא מדבר אינו מדינא בכלל חרש וקטן הניו (ח) שלא הגיע לי"ג שנים יום אחד, ובאפ"ה - פ"ח י"ב שנים, ושיטה הניו שקמב"ד מה שנותנים לו, ובעונותינו הרבים, כמה אנשים מקלין ומניחין לקטן וקטנה לזמן מים לתוף הקפח, ולשלא כד"ן ע"ש, ודניתנת מים לתוף הקמח בכלל לישא הוא, לדעת הנש"א אומרים כסימן שכר קטין ג"כ¹²⁷, ולא נפיק לדיהו חובת מצוה במצוה פ"ו, אם לא שלוקח מצות אחרות לילי הפקר לקיים המצות-עשה דאכילה מצוה: ב (ה) ה'רא"ש וכו', דמצוה בו יותר מבשלה¹²⁸: (ו) במצת מצוה. ומהר"ל פסק לנהר פ"ן

לכתחלה בכל המצות, וכן קטב הפרי חדש דגם באפיה שאר המצות הנעשות לכל ימי הפסח היה נוהג לצמד על גביהו כי רבה המוכילה, וכן כתב בהק"ע קב"ש השב"ל לקט שאין להאמין לנשים בענין לישא ואפ"ה, כי פשה דברים יעלו על לב נשים שהן מפורות, או שמה שזכותן נעשות דבר שלא פה"ן, נאין יודעות שכר מצוה והפסד עברה, לכן רב הפלמירי-תקמים והרמב"ם עומדים על רקיודתה ועל לישתה ועל אפ"תה: (ז) בעצמו. ונ"ר"ים עצמו במצות-מצוה עד שיתחמם (ח"צ"י)¹²⁹, ונה תקון גדול לעון הסמור הנאמר ז"ל: ג (ח) אחר זמן אסור חמץ. דק"ם זמן אסור, (ט) אפ"ל היה ביום י"ד שכתב דק"ם שאר חמץ, מפ"ל מקום אין צריך לומר בשעת לישא, ודי לו שביטל סמוך לזמן אסור, (י) ובאלו הכי הוא אומר "כל חמירא" וגם פרוורים אלו בכלל, אכל לאחר זמן אסור, מ"ע"ע"ש חמץ אינו ברשותו לבטל, (יא) ויש לחשש שמה לא יבצרם מן העולם מ"ד ובע"ז על כל נראה וכל ימצא¹³⁰, ועל-פ"ן צריך לבטל קדם שיתחמץ, ואף אם אינו עומד שם, יכול לבטלם בביתו [פ"מ]: (ט) יאמר בשעת לישא וכו'¹³¹. ומכל מקום אחר האפיה

שער הצינין

(א) עין בטור ובית יוסף, וכן הוא בס"פ דעת הרשב"א בחדושי ואבודותם ונ"ה"י: (ז) דעת רב האי, וכן הובא דעת הר"א"ה בחדושי מ"ט"ב"א להקל וטעמיה אחרת, והוא לא כפי עשייה לשם מצוה רק שמור לשם מצוה בכתוב "ולשמתם את המצות", ונה סגי אפ"ל באסור שנומד על-גבן וקטן לשם מצוה, וריטב"א מ"ט"ב"א שכן היה ון חרש"ה לתלכה ולא למעשה, ובתשובת הר"י מ"ט"א-ור"ד ע"מ"ן לה וסימן קמ"ג ג"כ נ"ה דעתו להקל דמצוה פ"ן לזה מחשבת העומד, עין שם, ועין שם עוד דעת רב כפי יחסן שאין דעתו מן, וכן בספר מהר"ל מביא ג"כ מן דברי הר"ח ה"ל וחולק ע"יו: (ח) מ"ט"א-ב"ר"ם, וקולצ"ל בסימן יא לגבי טויה, עין שם. מ"ז דעת הר"א"ה ור"ח שכתבנו מק"ם אין צריך כלל ממשלה העפויים וחרש-שוטה וקטן, רק פ"ן שישאל העומד על-גבן כל זמן לישתן שמור לשם מצוה מצוה, די פנה: (י) מ"ט"א-ב"ר"ם: (י) תשובת משנתו-יעקב סימן כא: (כ) אליה רבה וחק"ע יעקב ופרי"ק"ר"ם, ולא מ"ט"א¹³²: (ט) מאמר מ"ד"ב: (י) ט"ו: (יא) בי"ח ור"א:

ב פ"ט ג טו. וכן פ"ט
הפ"ח"י פ"ט
דפ"ח"י ופ"ט
פ"ט

הלכות פסח סימן תם

ביאורים ומוספים

אמשנ"ב ס"ק ג

הקפנן לשם מצה של מקנה¹⁰, ונקרי תרששוטה נקטן לאו בני שמור ניהיה¹¹ וכו', ואינו יוצא ידי חובתו אפילו בדיעבד¹² וכו', קשאי אפשר בענין אחר¹³, וטוב שהישראל בעצמו יסיעם בסופן קצתם¹⁴ וכו', על ידי תרששוטה נקטן מעל ידי עכו"ם¹⁵ וכו', שלא יסחפו נפתם מקנה¹⁶.

8) ואם בשעת עסק המצות חשב לשם אכילת מצה של שאר ימי הפסח, האם יוצא בהן ידי חובה, הביא השריע הרב (סי' חננ' סיד) מחלוקת הפוסקים בדבר, וסיים שהעיקר כדעת הסוברים שיוצא. והחזיק (אריה סי' קכד הערות לפסחים לה, א) כתב, שנראה ששימור לשם כך שיהנה ממצה בפסח אינו מועיל, אולם שימור לשם אכילת שאר ימי הפסח יתכן שמועיל [יש לדון בדבר שימור הפסח (סי' תפב משב"ז סי' ב) שהובא בביה"ל לקמן (שם סי' ר"ה מ') שכתב שצריך לומר 'לשם מצה לצאת בה ידי חובה'].

ובגדר דין 'לשמה' הנצרך בעשיית המצות, כתב בשו"ת עונג יום טוב (סי' ב) שאינו ענין של ייחוד המצה לצאת בה ידי חובה, וכעבור עור לשם ספר תורה או טו"ת ציצית לשמה, שענינם יצוץ הפועל לייחד אותם למצותם, אלא ענינו הוא רק 'כוונה' המורה על המעשה לשם מה הוא נעשה. וכתב שלפיכך מועיל לשמור את מצת חבירו בלא ידיעתו, שהרי לא פוגע דבר בגוף המצה, אלא רק מגדיר את המעשה שנעשה במצה.

מאידך, בספר חידושי רבנו חיים הלוי (סוף פ"ו מהל' חמץ ומצה היה) כתב, ששני דינים נאמרו בשימור לשמה, ומלבד דין 'כוונה' לשמה במועשה שימור המצה, צריך גם שעל ידי שחשב בשמירתה 'לשמה' יחול בה שם של 'מצה המשומרת לשם מצה'.

9) לענין מצות שנעשו על ידי מכות, האם בשורת הן לצאת בהן ידי חובת אכילת מצה, כתב הגר"ש קלוגר (שו"ת האלף לך שלמה השמטות לאריה סי' לב) שמכונה אינה עדיפה ממעשה קטן שאין בו דעת לעשות 'לשמה', ולכן אין יוצאים במצות אלו ידי חובה [וכן כתבו מחכמי הרור הוא בקונטרס 'מחדעה לבית ישראל']. מאידך, כתב הגר"ש נאטונואן (קונטרס ביטול מודעה) שכיון שבכל עת פעולת המכונה פועלת היא על ידי מעשה האדם שמגלגל את גלגלי המכונה, נחשבת פעולתה כפעולתו [וכן כתבו (שם) מחכמי הדור ההוא].

אולם כתב המהר"ש (שו"ת חיד' סי' קנט) לגבי המכונות שהיו בזמנו [שעל ידי הסרת מסגרת היו פועלות מעצמן], שכיון שהאדם רק מסיר את הימונע של הפעולה, המכונה פועלת ממילא, באופן זה לכל הדעות אינו נחשב כפועל את פעולת המכונה, ושנות הן מהמכונות שהיו בדורות הקודמים, שבהן האדם היה מסבב את הגלגל בתחילה, ולפיכך יתכן להחשיב את פעולתן מכח האדם כפעולת האדם. אלא שצידד, שלגבי ריעבד יש להחשיב גם את פעולת מכות אלו כנעשית לשמה, שכיון שעשיית העיסה נעשית קודם לכן בידיים על ידי האדם 'לשמה' ושכך היתה צורת המכונה בזמנם, שהיו נתנים לתוכה את העיסה לאחר שנילשה בידים, גם המשך פעולת המכונה נחשב כ'סתמא לשמה', משום שעל דעת ראשונה הוא נעשה [וכמו שאמרו בגמרא (זבחים ב, ב) לענין עבודה בקרשים לשמה], ומימי כשיש באפשרותו לצאת ידי חובה במצות הנעשות ביד, יקיים בהן את המצוה.

והחזיק כתב (אריה סי' ו ס"ק י ד"ה ונראה ראי' צ) לענין טו"ת ציצית על ידי מכות, שכיון שאת הכח הראשון של הפעלת המכונה עשה האדם 'לשמה', אף על פי שהמשך פעולת המכונה אינה מכח האדם, מימי נחשב הרבר כ'סתמא לשמה', ומועיל. וכן

כתב בשו"ת אחיעזר (חי'ג סי' סט אות ה) בשם תשובת הסד לאברהם (מהר"ת אריה סי' ג) אולם לענין מצות אכילת מצה, דעת החזו"א (חוט שני פסח פ"ב סי' א עמוד קמח, תורת המועדים שעל שונה הלכות הל' פסח עמ' רלה, בשם הגר"ח קניבסקי) שאין להקל בדבר, וכן הורה באגרת (קובץ אגרות ח"א אגרת קפה אות יט) שכל עסק המצות יהיה על ידי אדם ולא על ידי מכונה כלל.

טעם נוסף להחשיב את המצות שנעשו על ידי מכונה כנעשו 'לשמה', כתב בשו"ת דברי מלכאל (חיד' סי' ב) משום שאין צריך עשייה 'לשמה', אלא די בשימור 'לשמה', ואפילו בשימור על ידי אחר שאינו העושה, וכדעות שהובאו בשעה"צ (סי' ד).

ולענין מצות מכות, האם יש בהן חששות שאינם קיימים במצות עשיות יד, כגון חימום העיסה וחימוצה, וקושי נקיון המכות, ועוד, נחלקו בה חכמי הדורות שלפנינו, וחובאו הדעות והטעמים בקונטרסים הנ"ל בראש ההערה [ראה גם שו"ת דברי חיים ח"א אריה סי' כג-ד], אולם יש לדון האם החששות שנזכרו שם קיימים גם במכונות שבזמנינו. דעת החזו"א (חוט שני שם, דינים הנהגות פ"ו אות ח) להימנע מאכילת מצות מכונה בכל ימי הפסח, חוץ ממי שקשה עליו הדבר.

10) ובטעם הדבר שלא מועיל בנכרי, כתב בשו"ת הרשב"א (ח"א סי' כו) שהנכרי עושה על דעת עצמו ואינו עושה כפי שהישראל מצווה. וכן כתב המשנ"ב לעיל (סי' לב ס"ק כח) בשם הרמב"ם (פ"א מהל' תפילין הי"א) לענין עיבוד העור לצורך כתיבת תפילין, והוסיף, שגם באופן שהנכרי אומר שעושה על דעתו, אין פיו ולבו שוים בכך.

והחזו"א (אריה סי' ו ס"ק ט) ביאר הטעם, שכיון שהנכרי אינו בן מצוה, לא מועיל מה שחושב 'לשמה', ומה שביארו הראשונים שלא מועיל בנכרי כיון שהוא עושה על דעתו, כוונתם היא שלפיכך אין מעשיו מתיחסים לישראל המצווהו כחץ המתחם למשלחו.

ובטעם הדבר שלא מועיל בחרש שוטה וקטן, ביאר השריע הרב (סי'א) שאין בהם דעת לכוין לשמה, אפילו בשאומרים שהם מתכוונים לשם הפסח.

11) לגבי גער שהגיע לכלל שנים ואין ידוע אם הביא שתי שערות [שהתבאר בביה"ל (סי'א) אין], שכיון שדין שימור לשמה הוא מן התורה, אין סומכים לכתחילה על החוקה שהביא שתי שערות, כתב בביה"ל לעיל (סי' יא ס"ב ד"ה טואן) לענין טו"ת חוטי הציצית על ידו, שבאופן שגדול עומד על גביו ומלמדו לעשות לשמה, אפשר להקל בדבר אפילו לכתחילה.

ובדין מומר לעבודה זרה, כתב הפמ"ג (א"א ריש הסימן) שאם הוא מומר להכעיס, גרוע הוא מנכרי, ואינו מועיל גם כשישראל כשר עומד על גביו, כיון שהוא עושה על דעת עצמו [וראה במשנ"ב לעיל (סי' יא ס"ק ז) ובשעה"צ שם (סי' ט)]. אולם אם הוא מומר לתיאבון, כתב שם שמועיל רק כשעשאה בפני ישראל כשר, כיון שצריך זהירות יתירה בעשיית המצות הוא אינו טורח בדבר, ומחלל שבת בפרהסיא, כתב בשו"ת אור לציון (חי'ג פ"א תשובה ה) שדינו כמומר, שלגביו מבורא במשנ"ב לעיל (סי' נה ס"ק מו) לענין צירוף לדבר שבקדושה, שדינו בנכרי אינו מצטרף.

12) וכמו שכתבו השריע לעיל (סי' לב ס"ט) לענין עיבוד עור התפילין, הרמ"א לעיל (סי' יא ס"ב) לענין טו"ת חוטי הציצית ובי"וד (סי' רעא ס"א) לענין עיבוד העור לספר תורה, שגם לדעה המתרת עשיית דבר הצריך לשמה על ידי נכרי שישראל עומד על המושך במילואים עמוד 26

מילואים

הלכות פסח סימן תם

המשך מעמוד 116

[ביה"ל ד"ה מצת]

[נראה דהא פסקת הרב ספיד"מל"ה (17)].

(17) מבואר מדבריו שהגרי"א החמיר לשמר לשם מצה גם במצות של שאר הימים. הגרי"ש סלנט הגר"א מלצר (עבד המלך שמות יב, ח) הוסיפו לבאר בחומרת הגרי"א, שהיא כפי דעתו שהובאה במשני"ב לקמן (סי' תעה ס"ק מה, וסי' תרלט ס"ק כד) שיש מצוה לאכול מצה בשאר ימי הפסח, ורק שאינו חיוב, שלפי זה מה שכתוב בתורה 'ושמרתם את המצות' נאמר על המצות של כל ימי הפסח. וכעין זה כתב הדמשק אליעזר (סי' תנג ס"ק יד).

אמנם, בביה"ל לעיל (סי' תנג ס"ד ד"ה טוב) כתב בטעם הדבר שהגרי"א החמיר מאד על שימור משעת הקצירה אפילו במצות של שאר הימים, שהוא מחשש ירידת מים על התבואה במחורב לאחרי שהתיבשה, שאז היא מחמיצה גם במחורב (ולא משום מצת ישימור לשם מצה). וכך הובא במעשה רב (אות קפח), וכן משמעות דברי החי"א אדם (שהובא בביה"ל כאן).

[משני"ב ס"ק ה]

[דמקנה בו יותר ממשלוחה⁽¹⁸⁾].

(18) אמנם, בשעה"צ לעיל (סי' רנ"ט ס"ק ט, בתירוץ אחד) כתב שרק לצורך הכנת צריי שכת יש לתלמיד חכם לבטל מתורתו אפילו כשאפשר לעשותה על ידי אחרים, ומשום דין 'כבוד שבת' החמור, מה שאין כן לגבי שאר מצוות באופן שיחבן לעשותן על ידי אחרים, ונשאר בצ"ע.

ומה שמשמע שנהגו הראשונים לטרוח בעצמם בענין זה של עשיית המצות אף יותר מהכנת הפעו"ש שבת, ביאר הגרי"צ קרליץ (הוט שני פסח פ"ב ס"ק ח) שהוא משום דין 'לשמה' האמור בעשייה זו, והיינו שעל ידי כך מעשית המצה למצה ה'מיוחדת' למצה, ואינו כשאר ההכנות למצה, ולכן טרוח בעשייתה יותר. (וראה ברבינו לעיל (הע"י 9) מה שכתבנו בגדר דין 'לשמה').

[משני"ב ס"ק ז]

[ע"י שיתקמם ויזיע⁽¹⁹⁾].

(19) אולם כתב הכף החיים (סי' יט) שיש להיזהר שלא ינטוף מויעתו על הבצק, כיון שיש שסכרו שזיעת אדם נחשבת כמו פירות, שכשהם בתערובת עם מים הריהם ממהרים להחמין [דחבאה דעה זו במשני"ב לקמן (סי' תסו ס"ק כח)].

[משני"ב ס"ק ח]

[נעבד על כל נראה וכל יקצא⁽²⁰⁾].

(20) אמנם לעיל (סי' תנג ס"ק א) כתב, שהסכימו כמה פוסקים שקדם הפסח אין עוברים על הלאו של 'בל יראה' ו'בל ימצא', אלא עובר בכל רגע שמשעה את החמץ על מצות עשה של 'תשמרת'.

[משני"ב ס"ק ט]

יאמר בשעת לישה וכו'⁽²¹⁾].

(21) ומי שלא אמר כן בשעת הלישה, כתב הכף החיים (סי' כג) שיאמר לאחר מכן, כל זמן שלא נתחמצו, אלא שיאמר בלשון לשעבר, כגון 'כל פירורין שנפלו מעיסתי כוונן לישה ועריכה' וכו'.

גביו, מימי צריך הישראל לסייע עמו בעשייה, וביאר המשני"ב שם (סי' יא ס"ק יב וסי' לב ס"ק כט) שהיינו רק כדי לעשות על הצד היותר טוב, אך בדיעבד כשר גם כשלא סייעו כלל, הוסיף (סי' יא שם), שלדעה שאסרה אינו מועיל אפילו אם הישראל מסייעו. עוד כתב שם, שסידע לחדד בלא שמצוהו לעשות לשמה, אינו מועיל, כיון שמסייע אין בו ממש.

הדו"ש"ע הרב (סי' א) כתב כביאור הצורך בסידע הישראל [מלבד מה שצריך להזהיר לעשות לשמה], שבאופן זה ערשה הנכרי על דעת הישראל המסייעו, ולא על דעת עצמו.

החזו"א (א"ח סי' ו ס"ק י ד"ה ולפי"ז) כתב לגבי עיבוד עור הספר תורה, שיחבן שמה שהצריכו שבתחילה יסייע הישראל, משום שעל ידי זה נחשב כהתחיל הישראל בעבודה, ולפיכך מועילה מחשבת הישראל 'לשמה' לקבוע את המשך העיבוד כסתמא 'לשמה'.

(13) ולענין חרש שוטה וקטן, את מי מהם יש להעדיף לעשות על ידו, כתב המחצה"ש (על המניא תחילת הסימן) שחרש וקטן עדיפים משוטה, כיון שאינו בר דעת כלל, חרש עדיף מקטן, שהרי לגבי חרש נחלקו התנאים (במנות ק"ג, א) האם חלה תרומתו מספק, ואילו לגבי קטן לכל הדיעה אין תרומתו תרומה.

(14) אמנם, לענין טוית חטי ציצית על ידי נכרי שהישראל עומד על גביו ומצוהו שיעשה לשמה, כתב לעיל (סי' יא ס"ק ט) שדוקא באופן שהטויה נמשכת רגעים אחדים מועילה עמידת הישראל על גבי הנכרי ללמד לעשות לשמה, מה שאין כן באופן שהטויה נמשכת זמן רב, וכל עין כשהפסיק לטוית ולאחר מכן המשיך, לכל הדעות הריהו פסולה, ואינו מועיל מה שלימדו בתחילה לעשות לשמה, ובביה"ל שם (סי' ב ד"ה וישראל) הוסיף לבאר, שאינו מועיל גם אם יחזור ויאמר לו שיעשה לשמה, כיון שאין הנכרי שומע לו [אולם יש לדון שסבר המשני"ב שזמן הלישה נחשב כזמן מועיל].

מאידך, החזו"א (א"ח סי' ו ס"ק י) כתב שממה שמועילה עמידת הישראל על גבי הנכרי בזמן לישת המצות אף על פי שהיא פעולה הנמשכת, יש להוכיח שמשך הפעולה אינו קובע, וטעם הדבר, שעמידה על גבי נכרי מועילה מדר שתחילת עשיית הנכרי מתיחסת לישראל המצוהו, ונחשב שהיתה כאן עשיית הישראל 'לשמה', ומשום כך גם המשך העשייה נחשב כסתמא 'לשמה', ואם כן מועילה מחשבת 'לשמה' של הישראל שבתחילה גם באופן שהלישה נמשכת זמן רב.

[משני"ב ס"ק ד]

בכלל לישה הוא, לדעת הישרא"מקרים בסימן שכד קע"ה⁽¹⁵⁾.

(15) וכמו שהבאר ברמ"א שם ובמשני"ב שם (סי' יא) שנהגים להחמיר בדעה זו.

[שעה"צ ס"ק ח]

דלא קט"ז⁽¹⁶⁾].

(16) שם (סי' א) כתב, שיקטן הנוכר כאן לענין דין 'לשמה' היינו שאינו בר דעת, אבל אם יש לו דעת להבין מה שאומר לו לעשות את המעשה לשם מצות ה', נחשב הוא כ'מודע' גם אם עדיין אינו בן ימי שנים.

הלכות פסח סימן תם

המשך מעמוד 116

עובד ככתחילה שלא לעשותה [משום שאינו נחשב ילחם עוני], התבאר בביה"ל שם (ד"ה וטוב), שכשהוא גדולה כשוישת האופה יש לפוסלה אפילו בדיעבד, עוד כתב שם, שיש שהחמירו בדיעבד כל

[משני"ב ס"ק יז]

פת עבה טפתו וכו', אכל פתות מטפה בת"מ⁽¹⁸⁾].

(18) ולענין פת הרחבה יותר מהרגיל, כתב הרמ"א לעיל (סי' תנג ס"א)

